

Sotsiaalministri 19. novembri 2013. a määruse nr 37 „Rahvusvahelise kaitse taotlejate majutuskeskuse sisekorraeeskiri“ muutmise määruse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõu eesmärk on ajakohastada majutuskeskuses viibivate rahvusvahelise kaitse taotlejate (edaspidi *taotleja*) ja rahvusvahelise kaitse saanud isikute (edaspidi *kaitse saaja*) ühiselu reegleid majutuskeskuses ning sätestada kuidas toimub taotleja ja kaitse saaja majutuskeskusesse vastuvõtmisel või seal viibimisel dokumentide registreerimine, milliseid andmeid koondatakse toimikusse ja kuidas neid säilitatakse. Lisaks täpsustatakse järelevalve tegemise ja kaebuste esitamise korda. Samuti täpsustatakse eelnõuga rahvusvahelise kaitse taotlejate majutuskeskuse (edaspidi *majutuskeskus*) töötajatel lasuvaid kohustusi seoses majutuskeskusesse saabuvate ja seal viibivate taotlejate ja kaitse saajatega.

Sotsiaalministri 19. novembri 2013. a määruse nr 37 „Rahvusvahelise kaitse taotlejate majutuskeskuse sisekorraeeskiri“ (edaspidi *määrus nr 37*) muutmise määruse eelnõu kehtestatakse välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse (VRKS) § 32 lõike 8 alusel.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Määruse eelnõu on koostanud Sotsiaalministeeriumi hoolekandeosakonna hoolekandeteenuste ja toetuste poliitika juht Tarmo Kurves (tel 5919 0941, tarmo.kurves@sm.ee) ja Sotsiaalkindlustusameti rändeteenuste tiimi juht Liis Paloots (tel 5870 6922, liis.paloots@sotsiaalkindlustusamet.ee). Eelnõu väljatöötamisse olid kaasatud AS-i Hoolekandeteenused rahvusvahelise kaitse taotlejate majutuskeskuse juht Jana Selesneva ja sotsiaaltöötaja Vaido Kütt.

Eelnõu mõjuanalüüsi on koostanud Sotsiaalministeeriumi analüüsi ja statistika osakonna nõunik Alis Tammur (tel 5911 4135, alis.tammur@sm.ee) ning juriidilise ekspertiisi on teinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusloome- ja isikuandmete kaitse nõunik Alice Sündema (tel 5911 1796, alice.sundema@sm.ee).

Eelnõu on keeleteimetanud Rahandusministeeriumi ühisosakonna dokumendihaldustalituse keeleteimetaja Virge Tammaru (tel 5919 9274, virge.tammaru@fin.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga.

Eelnõuga muudetakse määruse nr 37 redaktsiooni, mis on avaldatud Riigi Teatajas avaldamismärkega RT I, 04.05.2018, 11.

Eelnõu on seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses ning selle kohta on koostatud täpsem mõjuanalüüs seletuskirja 4. punktis.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määrust nr 37 muudetakse tulenevalt majutuskeskuse teenuse korralduslikest muudatustest ja praktilistest vajadustest senise teenuseosutamise raames, samuti tulenevalt Sotsiaalkindlustusameti (edaspidi SKA) kogemusest Ukraina sõjapõgenike majutuse korraldamisel ja Euroopa Liidu Varjupaigaameti (edaspidi EUAA) suunistest majutuskeskuse teenuse korraldamisel.

Määruse eelnõu koosneb 11 punktist. Eelnõu sisu ja ülesehitus tuleneb VRKS § 32 lõikest 9, milles sätestatakse majutuskeskuse sisekorraeeskirja sisu.

Punktiga 1 muudetakse määruse nr 37 § 1 teksti.

Lõikes 1 täpsustatakse senist sõnastust, tuues välja, et majutuskeskuse sisekorraeeskiri reguleerib majutuskeskuses viibivate taotlejate ja kaitse saajate suhteid majutuskeskusega ning kehtestab majutuskeskuse kodukorra.

Lõikes 2 sätestatakse erisus, et majutuskeskuse sisekorraeeskirjas sätestatud kohaldatakse ka VRKS § 32 lõike 1¹ alusel majutuskeskuses viibivale isikule. Tulenevalt VRKS 16.08.2022 jõustunud § 32 lõike 1¹ täiendusest laiendatakse määrmes sätestatud ka välismaalasele, kelle puhul on Politsei- ja Piirivalveametis (edaspidi PPA) rahvusvahelise kaitse menetlus lõpetatud koos eitava otsuse vormistamisega, kuid kellele võib tulenevalt seadusest majutuskeskuse teenust osutada kuni 30 päeva lõpliku otsuse jõustumisest arvates.

Lõikes 3 konkretiseeritakse majutuskeskusesse saabunud isiku majutamise tingimusi, talle sisekorraeeskirja tutvustamist ja eeskirjas sätestatud tegevuste rakendamist puudutavat. Selleks sätestatakse, et majutuskeskuse juhatajal või tema määratud töötajal tuleb tutvustada majutuskeskusesse saabunud täisealisele taotlejale ja majutuskeskuses viibivale kaitse saajale majutamise tingimusi ja sisekorraeeskirja nõudeid temale arusaadavas keeles. Selleks tuleb teenuseosutajal tagada majutuskeskusesse saabunud täisealise taotleja ja kaitse saaja majutamise tingimusi ja majutuskeskuse sisekorraeeskorda tutvustav materjal (nt sisekord või sellele toetuv lihtsustatud infomaterjal) ning materjali suuline tutvustamine, millesse vajaduse korral kaasatakse tõlk. Kui taotleja räägib harvaesinevat keelt, mille puhul tõlgi kaasamine on Eestis keelevaldajate puuduse tõttu raske, võib taotleja nõusolekul kasutada tõlgina teist majutuskeskuses viibivat täiskasvanut.

Teenuseosutajal tuleb alati võtta teovõimeliselt täisealiselt isikult tema informeerimise kohta allkiri või kirjaoskamatus korral initsiaalid, mille juurde lisatakse sisekorra tutvustamise kuupäev. Kui majutuskeskusesse saabub alaealine või täiskasvanu, kellel on pöördumatu tervises seisund ja ta vajab kõrvalabi toimetulekuks, lasub lapsevanemal või isiku seaduslikul esindajal kohustus selgitada isikule arusaadaval moel temale järgimiseks olevaid olulisi punkte.

Sõltuvalt taotleja erivajadusest või vanusest (alaealsed) võib majutuskeskuse sisekorraeeskirja tutvustada ka selleks visuaalseid materjale (nt piktogrammid, videomaterjalid jms) kasutades.

Samuti peab majutuskeskuse teenuse osutaja tagama, et sisekorraeeskiri on vähemalt inglise ja vene keeles majutuskeskuses viibijatele kättesaadav majutuskeskuse üldruumis või on info välja toodud infostendil, kus on võimalik sellega tutvuda.

Sisekorraeeskirja tutvustamine majutuskeskuses on väljakujunenud praktika, kuid tulenevalt selle olulisusest, sealhulgas oludes, kus võidakse kasutusele võtta täiendavaid majutuskohi, on oluline, et see on reguleeritud määruse tasandil.

Lõikes 4 täpsustatakse senise lõike 2 sõnastust. Teise lausesse lisatakse täpsustus, et olukorras, kus majutuskeskuse personal ei viibi kohapeal, tuleb majutuskeskusest evakueerinud taotlejal või kaitse saajal tulekahjust viivitamata teavitada häirekeskust, helistades telefonile 112. Peale häirekeskuse informeerimist tuleb teavitada majutuskeskuse juhatajat või tema töölt eemalviibimise korral tema määratud töötajat või turvatöötajat. Töötajate majutuskeskusest eemalviibimine töötajal ei ole tavapärane, kuid välistatud ei ole ka olukord, kus majutuskeskuses on korraga üks-kaks töötajat, kes võivad olla hõivatud kiireloomulise väljasõidu vms ettenägematu olukorraga, kus asenduse korraldamine ei ole võimalik. Kui tegemist on öise ajaga ja majutusekeses viibib kohapeal turvatöötaja, tuleb peale häirekeskuse teavitamist esmalt tulekahjust informeerida turvatöötajat. Turvatöötaja täidab kuni päästeteenistuse saabumiseni temal lasuvaid ülesandeid ja informeerib majutuskeskuse juhatajat või tema määratud töötajat.

Lõikes 5 täpsustakse senise lõike 3 sõnastust. Lisaks rikkumistele, mis on suunatud majutuskeskuses viibivate isikute vastu või tekitavad majutuskeskusele varalist kahju, lisatakse loetellu ka majutuskeskuse töötajate vastu suunatud rikkumised. Samuti täpsustakse, et nimetatud juhtudel lasub majutuskeskuse juhatajal või tema määratud töötajal kohustus teavitada juhtunust õiguskaitseorganeid. Paraku on majutuskeskustes aeg-ajalt selliseid olukordi esinenud, mistõttu on oluline, et majutuskeskuses viibijad on teadlikud sellest, et ükski rikkumine ei ole tolereeritud ning oluline on koostöö majutuskeskuse personaliga.

Lõikes 6 täpsustakse senise lõike 4 sõnastust. Lisatakse täpsustus, et alla 7-aastaseid lapsi ei tohi jätta vanema või eestkostja järelevalveta majutuskeskuse tuppa või teistesse ruumidesse. Seda põhjusel, et vältida väikelastega tekkida võivaid õnnetusi või muid lapsele ohtlikke sündmusi (mürgistus, traumad jmt). Kõik alla 7-aastased lapsed peavad olema majutuskeskuses vanema või tema määratud täiskasvanu järelevalve all.

Lõikega 7 lisatakse määrusesse uus säte, millest lähtuvalt on majutuskeskuse siseruumides ja territooriumil viibivatel isikutel keelatud teisi taotlejaid, kaitse saajaid ja isikuid, sealhulgas personali filmida ja pildistada ning nende vestlusi salvestada ilma teise osapoole nõusolekuta, samuti on keelatud neid materjale ilma eelneva kokkuleppeta avaldada. Relvakonfliktide, inimõiguste rikkumise ja tagakiusamise eest põgenevatel inimestel on õigus sihtriigis isikuandmete kaitsele ning majutuskeskuses viibijate kohta info avaldamine võib kujutada ohtu taotlejale või kaitse saajale, kuna rahvusvahelise kaitse menetlus on konfidentsiaalne ja delikaatne.

Lõikega 8 lisatakse määrusesse uus säte, milles täpsustakse, et majutuskeskuses ja selle territooriumil on keelatud olla alkoholi- või narkojoobes ning omada ja tarbida alkoholi. Samuti ei tohi isik majutuskeskuses viibides omada ega tarbida narkootilisi, psühhotropseid ja muid uimastava või tugeva toimega aineid. Erandiks on vaid juhud, kui isikule on raviarsti poolt retseptiga määratud psühhotropne või muu tugeva toimega ravim, mis on vajalik tema raviprotsessiks.

Punktiga 2 täiendatakse määrust nr 37 §-ga 1¹ „Taotleja ja kaitse saaja isiklik toimik“. Eelnõusse tuuakse taotleja ja kaitse saaja isikliku toimiku avamist ja säilitamist puudutav regulatsioon, milles sätestatakse toimikusse kantavad andmed ja dokumendid ning nende säilitamise tingimused.

Lõike 1 kohaselt tuleb majutuskeskuse teenuse osutajal taotleja ja kaitse saaja majutuskeskusesse vastuvõtmisel avada tema isiklik toimik, kuhu koondatakse isiku majutuskeskusesse vastuvõtmist ja seal viibimist puudutav dokumentatsioon majutuskeskuse teenuse osutamiseks, arvestades muu hulgas tema eripärasid.

Lõikes 2 tuuakse välja eespool nimetatud isiklikku toimikusse taotleja või kaitse saaja puhul tema majutuskeskuses viibimisel kantavad andmed, milleks on üldjuhul:

- 1) isiku üldandmed – ees- ja perekonnanimi, isikukood, sugu, sünniaeg ja kontaktandmed ning temaga kaasas oleva perekonnaliikme ees- ja perekonnanimi. Rahvusvahelise kaitse taotleja perekonnaliikmete loetelu on välja toodud VRKS § 7 lõikes 1;
- 2) märke isiku ravimite vajaduse kohta jah/ei vastuse kujul. Isiku terviseandmeid, sealhulgas meditsiinidokumente ja tervishoiuteenuse osutaja väljastatud tõendeid säilitatakse majutuskeskuses viibijatele tervishoiuteenuseid osutava tervishoiuteenuse osutaja juures vastavalt tervisevaldkonnale seatud nõuetele. Kui isik vajab igapäevast kõrvalabi majutuskeskuse töötajatelt tulenevalt oma tervises seisundist, võidakse toimikus talletada info kriitiliste retseptiravimite igapäevase manustamise kohta;
- 3) isiku haridus, keelteoskus (keelte loetelu) ja kirjaoskus;
- 4) majutamise tingimuste ja majutuskeskuse sisekorraeeskirja järgimise kinnitus;
- 5) isiku puhul öisel ajal majutuskeskusest eemalviibimise kohta esitatud taotlused;
- 6) märke isiku haavatavuse ja erivajaduse kohta, mis on oluline majutuskeskuse teenuse tagamisel. Tegemist on VRKS § 15¹ lõikes 1 loetletud haavatavate isikutega, nagu alaealine, saatjata alaealine, puudega inimene, eakas inimene, rase, alaealise lapsega üksikvanem, inimkaubanduse ohver, raske haigusega isik, vaimse tervise probleemiga isik, piinamise või

vägistamise ohver või isik, kelle suhtes on tarvitatud muud jõhkrat psühholoogilist, füüsilist või seksuaalset vägivalda;

- 7) isikule VRKS § 36 alusel makstud rahalised toetused;
- 8) muud elukorraldust puudutavad andmed.

Iga taotleja ja kaitse saaja puhul avatakse majutuskeskusesse vastuvõtmisel tema isiklik toimik. Majutuskeskuse teenuse osutaja võib isiku dokumente säilitada ka elektroonsel kujul tema kasutatavas dokumendihaldussüsteemis või muus infosüsteemis.

Lõikes 3 täpsustatakse, et eespool nimetatud toimikutesse koondatavaid andmeid tuleb hoida viisil, millega tagatakse andmete ja dokumentide turvaline säilimine ning isikuandmete kaitse. Sisekorraeeskirja tutvustamisel tuleb teenuseosutajal tutvustada majutuskeskuses viibijatele nende andmetega tehtava andmetöötluse põhimõtteid.

Lõikes 4 täpsustatakse, et taotleja või kaitse saaja toimikut säilitatakse tema majutuskeskuses viibimise ajal. Kui eespool nimetud isik lahkub majutuskeskusest, tuleb mõistliku aja jooksul toimikus olevad dokumendid hävitada vastavalt teenuseosutaja sätestatud korrale.

Punktiga 3 muudetakse määruse nr 37 § 2 teksti.

Lõikes 1 tehakse olemasolevasse teksti täpsustus, et taotleja ja kaitse saaja majutatakse ühe- või mitmekohalisse eluruumi või muusse majutuseks kasutatavas ruumi (edaspidi *eluruum*). Muu majutuseks kasutatava ruumi all mõeldakse ruumi, mis on kasutatav elamiseks, või omaette ruumi, mis vastab eluruumile kehtestatud üldistele nõuetele – mainitud ruumides on tagatud inimesele ohutu ja tervislik elukeskkond.

Tulenevalt Ukraina sõjapõgenikega seotud kogemustest ja valmistudes tulevikus tekkida võivateks kriisiolukordadeks, on oluline, et majutuskeskuse teenuse osutamiseks kasutusele võetavad ruumid vastaksid eelduslikult eluruumidele kehtestatud nõuetele, mis on reguleeritud majandus- ja taristuministri 2. juuli 2015. a määrusega nr 85 „Eluruumile esitatavad nõuded“. Samas võib massilise sisserände olukorras tekkida vajadus leevendada eluruumile esitatavaid nõudeid. Tingimuste leevendamisel lähtutakse rahvusvahelistest standarditest, mis on välja töötatud EUAA¹ ja ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNHCR)² poolt.

Lõikes 2 täpsustatakse kuidas tuleb toimida taotlejal või kaitse saajal, kes ei ole ühe perekonna liikmed või on eri soost, kui nad soovivad majutada ühte eluruumi. Selleks peavad isikud esitama majutuskeskuse juhatajale vabas vormis kirjaliku sooviavalduse. Kui majutuskeskuses on võimalik teha ümberpaigutusi, rahuldatakse isikute taotlus. Kindlasti tuleb isikutel arvestada, et kui majutuskeskuses muutub ruumiolukord kriitiliseks, jääb majutuskeskuse juhatajale alles võimalus isikud hiljem ümber paigutada.

Lõikes 3 täpsustatakse majutuskeskuse juhataja või tema määratud töötaja õigust vajaduse korral majutuskeskuses viibivaid taotlejaid ja kaitse saajaid majutuskeskuses ümber paigutada, tuginedes ette nähtud standarditele (eri soost isikud, erivajadused, turvalisus jms). Ühist eluruumi võib vahetada, kui sinna algselt paigutatud isikud omavahel ei sobitu või tulenevalt vajadusest majutuskeskuses viibivaid taotlejaid või kaitse saajaid ümber paigutada. Samuti täpsustatakse lõikes 3 eluruumi vahetamist puudutavaid üksikasju. Tulevikus võib taotleja või kaitse saaja esitada taotluse eluruumi vahetamiseks koos põhjendusega majutuskeskuse juhatajale. Majutuskeskuse juhtaja võtab otsust tehes arvesse majutuskeskuse täituvust ning hindab ümberpaigutamisega kaasnevaid tagajärgi ja isikute sobivust.

Lõikes 4 täpsustatakse majutuskeskuse juhataja ja tema määratud töötaja õigust siseneda ohuolukorra või õnnetuse ennetamiseks või selle toimumise korral või muul mõjuval põhjusel siseneda taotleja ja kaitse saaja tuppa ilma tema juuresolekuta. Muudatusega täpsustatakse

¹ EUAA, 2016, EASO guidance on reception conditions: operational standards and indicators; <https://euaa.europa.eu/news-events/easo-guidance-reception-conditions-operational-standards-and-indicators>.

² UNHCR, <https://emergency.unhcr.org/emergency-assistance/shelter-camp-and-settlement/shelter/shelter-solutions>.

olukordi, kus majutuskeskuse juhatajal või tema määratud töötajal on õigus tööalase vajaduse korral ilma taotleja või kaitse saajata siseneda tema poolt kasutavasse eluruumi.

Nimetatud õigus on seotud majutuskeskuse tegevusest lähtuva tööalase vajadusega. On esinenud olukordi, kus isik viibib majutuskeskusest eemal, aga keskuse töökorralduslikult on vaja eluruumi siseneda (nt remonditööd või vajadus paigutada keegi teine samasse ruumi). Samuti on majutuskeskuse juhatajal ja tema määratud töötajal õigus siseneda isiku eluruumi, kui on alust arvata, et isik on majutuskeskusest omal algatusel lahkunud (nt eemalviibimist ei ole taotletud, kuid igapäevast kohalolekut ei registreerita), et saaks tühjaks jäänud eluruumi kasutusele võtta teistele isikutele majutuse korraldamiseks või veendumaks, et isikuga on kõik korras. Samuti on majutuskeskuse juhatajal ja tema määratud töötajal ohuolukorra või õnnetuse ennetamiseks või sellise olukorra esinemise korral lubatud kaasnevate kahjude ärahoidmiseks või ohtliku olukorra likvideerimiseks eluruumi siseneda ilma eluruumi kasutavate isikuteta, et lõpetada teistele isikutele või majutuskeskuse varale (nt veeõnnetuse korral) kahju tekitamine või ohuolukord.

Lõikes 5 sätestatud täpsustakse. Taotlejal ja kaitse saajal on keelatud siseneda teise taotleja või kaitse saaja tuppa või muusse taotlejate ja kaitse saajate majutamiseks kasutatavasse ruumi ilma seal elava isiku nõusolekuta. Muudatusega laiendatakse eluruumiks kasutatavate elamispindade loendit, et see sobituks võimaliku majutuskeskuse teenuse korraldamisega ka muudes olukordades.

Lõikes 6 sätestatakse, et taotlejal ja kaitse saajal on keelatud öisel ajal (kell 22.00 kuni 6.00) häirida teisi majutuskeskuses viibijaid. Määruse tekstist jäetakse välja täpsustused häirimise kohta valju jutu, muusika või muu tegevuse näol.

Punktiga 4 täiendatakse määruse nr 37 § 3 pealkirja ja see sõnastatakse järgmiselt: „Õhtusel ajal majutuskeskuses kohaloleku registreerimise ja öisel ajal majutuskeskusest eemalviibimise kord“.

Punktiga 5 lisatakse määruse nr 37 § 3 lõikesse 1 täpsustused, et majutuskeskuse teenuse saajad, kellena käsitatakse taotlejat ja VRKS § 32 lõikes 1¹ nimetatud välismaalast, on kohustatud viibima majutuskeskuses öisel ajal (kell 22.00 kuni 6.00). Täpsustatakse ka majutuskeskuse teenuse saajal lasuvat majutuskeskuses kohaloleku registreerimise kohustust ja majutuskeskusest eemalviibimise loa taotlemise protsessi. Majutuskeskuses viibijal lasub igapäevane kohustus registreerida õhtusel ajal (kell 21.00 kuni 22.00) oma kohalolek majutuskeskuse töötaja või turvatöötaja juures. Lapsevanem või täiskasvanud seaduslik esindaja registreerib ka esindatava lapse või täisealise. Ennast registreerimata jätnutest informeerib turvatöötaja majutuskeskuse juhatajat hiljemalt sündmusele järgneval tööpäeval. Kui inimesel puudub eemalviibimiseks luba, on majutuskeskusel muude eemalviibimiste korral kohustus teavitada PPA-d, kes omakorda saab käivitada täiendavad protsessid veendumaks, kas isik on lahkunud loata teise EL-i liikmesriiki ning seega väärkasutanud rahvusvahelise kaitse süsteemi põhimõtteid.

Punktiga 6 täpsustatakse majutuskeskusest eemalviibimist tõendava loa vormistamisega seonduvaid üksikasju. Kui taotleja soovib minna ajutiselt külla Eestis seaduslikult viibiva isiku (lõike 2 punktis 3 nimetatud isik) juurde, tuleb Eestis seaduslikult viibival isikul esitada eelnevalt kirjalik taotlus majutuskeskuse juhatajale. Majutuskeskuse juhatajal on tavaolukorras õigus vormistada luba öisel ajal eemalviibimise kohta kuni kolmeks ööpäevaks. Taotlejat külla kutsuval isikul tuleb külla kutsutava taotleja ja tema pereliikmete eemalviibimise taotlus esitada tööpäeval ning vähemalt 72 tundi enne sündmuse aset leidmist. Ajalise kriteeriumi seadmine on oluline, et vältida arusaamatusi, kus loataotlus esitatakse vahetult enne majutuskeskusest eemalviibimist ning majutuskeskuse juhatajal ei ole ajaliselt ega muudest kohustustest tulenevalt võimalik seda kohe menetleda. 72 tundi on optimaalne aeg, mille jooksul suudetakse esitatud taotlus menetleda. Kui taotleja vajab majutuskeskusest eemalviibimise ajal arstiabi või peab seoses pereliikmele vältimatu arstiabi osutamisega olema tema juures haiglas, tuleb tal esimesel võimalusel suuliselt informeerida majutuskeskuse juhatajat. Majutuskeskuse juhataja fikseerib positiivse otsuse korral isiku eemalviibimise kirjalikult taotleja isiklikus toimikus. Samuti teavitab ta oma otsusest majutuskeskuses viibivat taotlejat ja Eestis seaduslikult viibivat taotluse esitanud isikut.

Punktiga 7 tunnistatakse määruse nr 37 § 5 lõige 7 kehtetuks, sest telefoni ja kontoritehnika kasutamine ei vaja enam määruse tasandil reguleerimist. Põhiseaduse § 44 lõikega 1 on tagatud igähe õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Muudatus ei piira majutuskeskuses viibijate VRKS § 10 lõikes 7 sätestatud õigust suhelda pereliikmete, õigusnõustaja, asjaomaste pädevate riigiasutuste, rahvusvaheliste või valitsusväliste organisatsioonide esindajatega ega ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ametiga.

Nutitelefonide ja tahvelarvutite kasutamine on muutunud väga massiliseks ning üldjuhul omab nutitelefoni enamik majutuskeskusesse saabunud kaitse taotlejatest ja majutuskeskuses viibivatest kaitse saajatest. Samuti on ajaga suurenenud nutiseadmete pakutavad võimalused ja nende suutlikkus võrreldes käesoleva määruse kehtivuse algusajaga, asendades oma funktsionaalsuselt kunagisi kontoriseadmeid (skanner, koopiaimasin, faks) ning võimaldades lisaks kasutada tänapäevaseid suhtlemiskanaleid ja -rakendusi (nt Skype, WhatsApp, Facebook, meilirakendused). Täiendavalt on majutuskeskuses tagatud rahvusvahelise kaitse taotlejatele toimetulekutoetuse põhimõtetega ühtlustatud sularahaline toetus, mis võimaldab vajaduse korral soetada kõneaega või internetipaketti, kui seda soovitakse.

Taotlejale ja kaitse saajale, kellel puudub nuti- või mobiiltelefon, on alati tagatud võimalus paluda majutuskeskuses igapäevaseks asjaajamiseks (PPA-ga, tervishoiuteenuse osutajaga vmt) majutuskeskuse juhatajalt ja töötajalt majutuskeskuse telefoni kasutamist või on võimalus kasutada üldiseks kasutamiseks ettenähtud arvutit. Samuti on kõigil majutuskeskuses viibijatel võimalik alati pöörduda majutuskeskuse juhataja või töötaja poole, et kasutada isikuks asjaajamiseks vajalikku kontoritehnikat. Kõike seda saab majutuskeskuse teenuse osutaja selgitada keskuses viibijatele nõustamiste ajal ning sätestada keskuse kodukorras.

Punktiga 8 lisatakse määruse nr 37 § 5 lõikesse 8 täpsustus seoses tehnikaseadmete kasutamise korra tutvustamisega. Lisatakse lause, millest lähtuvalt tuleb taotlejale ja kaitse saajale majutuskeskuses üldiseks kasutamiseks ette nähtud arvuti esmasel kasutamisel tutvustada turvalise arvuti ja interneti kasutamise põhireegleid, võttes arvesse, et peamiselt kasutatakse majutuskeskuses ühiskasutatust võimaldavat arvutit näiteks e-kirjavahetuseks, sealhulgas PPA-ga, lähedastega suhtlemiseks, info otsimiseks jms ning ka e-riigi teenuste kasutamiseks. Seetõttu on oluline, et majutuskeskuses ollakse kursis heade küberharjumustega (nt ennetamiseks keskuse tehnika nakatumist viirustega), täidetakse vajalikke turvanõudeid ja pärast kasutamist logitakse kindlasti seadmest välja, et konfidentsiaalne info ei oleks kõrvalistele isikutele kättesaadav.

Universaalseid eeskirju Wi-Fi kasutamiseks on keeruline koostada, kuivõrd Wi-Fi on lihtsalt üks tehniline vahend. Wi-Fi tehnoloogial on väga suur hulk võimalikke kasutusalasid. Eeskirjade sisu oleneb konkreetsetest turvariskidest – mida ja kelle eest kaitsta; neid asjaolusid pole võimalik hinnata teadmata võrgu omanikku, asukohta ja kasutusotstarvet. See on põhjus, miks universaalseid eeskirju ei saa tekkida (RIA, Wi-Fi kasutamisest).

Avalikus kohtvõrgus majutuskeskuses viibijatele Wi-Fi-le ligipääsu pakkumisel tuleb juhendada eelkõige järgmistest õigusaktidest:

- o Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus);
- o küberturvalisuse seadus;
- o avaliku teabe seadus;
- o isikuandmete kaitse seadus;
- o avaliku internetipunkti arvutite ja traadita internetiühenduse kasutamise eeskiri.

Seetõttu tuleb majutuskeskuses elavale taotlejale ja kaitse saajale tutvustada temale arusaadavalt majutuskeskuses kehtivaid arvuti ja interneti kasutamise reegleid, sealhulgas arvutikasutaja õigusi ja kohustusi ning traadita internetiühenduse Wi-Fi kasutamise põhimõtteid.

Majutuskeskuse teenuse osutaja peab vastava regulatsiooni sätestama oma sisekorraeeskirjas või muus dokumendis.

Punktiga 9 täiendatakse määruse nr 37 § 5 lõiget 10 lausega, milles täiendatakse suitsetamise piiranguid, mida kohaldatakse elektroonilise sigareti tarvitamisele. Vastavalt tubakaseaduse § 3¹ lõikele 2 on elektrooniline sigaret toode, mida võib kasutada nikotiini sisaldava auru suuotsa kaudu tarbimiseks, või sellise toote komponent, sealhulgas täitekapslid, mahutid ja seade ilma täitekapsli või mahutita. Elektroonilised sigaretid võivad olla ühekordsed või täitepakendi või mahuti abil täidetavad või ühekordselt kasutatavate täitekapslitega laetavad.

Punktiga 10 tunnistatakse määruse nr 37 § 7 kehtetuks, sest tulenevalt VRKS § 32 lõikest 2 korraldab majutuskeskuse teenust alates 2020. aastast SKA, kellel lasub sõlmitud halduselepingu kohaselt järelevalve tegemise kohustus ja kelle pädevuses on ka teenuse korraldamise kohta laekuvate kaebuste ülevaatamine.

Punktiga 11 muudetakse määruse nr 37 § 8. Paragrahvi uus pealkiri on „Kaebuste ja ettepanekute esitamine“. Muudatusega täpsustatakse ka kaebuste ja ettepanekute esitamise korda, mis on seni olnud määruks käsitlemata, kuid mida nõuab VRKS § 32 lõike 9 punkt 8. Seetõttu sõnastatakse § 8 tekst nii et, majutuskeskuses viibiv taotleja ja kaitse saaja saab kaebusi ja ettepanekuid esitada majutuskeskuse teenuse osutajale.

Majutuskeskuse teenuse osutajal tuleb kehtestada ettepanekute ja kaebuste esitamise ning menetlemise kord. Selle korra eesmärk on koguda tagasisidet ning tagada majutuskeskuse teenuste kvaliteet ja majutuskeskuses viibivate kaitse taotlejate ja kaitse saajate rahulolu. Kaebuste ja ettepanekute esitamise korda tuleb tutvustada majutuskeskuses viibijatele ning majutuskeskuse teenuse osutaja peab asjakohase info välja tooma ka majutuskeskuse avalikus ruumis.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on vastavuses Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Seni ei ole Eesti olnud Euroopa Liidus (EL) rahvusvahelise kaitse taotlejatele peamiseks sihtriigiks. Tavapärane majutuskeskuse võimekus on kuni 100 inimese majutamine ning keskmiselt majutuskeskuses viibiv aeg on kuni kuus kuud. Samas on olukordi, kus inimesed viibivad majutuskeskuses vähem kui üks kuu, samuti on juhtumeid, kus majutuskeskuses on viibitud enam kui kolm aastat. 2020. aastal viibis majutuskeskuses 73, 2021. aastal 66, 2022. aastal 229 ja 2023. aastal 151 unikaalset inimest. Majutuskeskusesse jõuavad väga erineva profiiliga inimesed, sealhulgas alaealised ja eakad, erivajadusega ja erinevatest päritoluriikidest (nt Vene Föderatsioon, Afganistan, Kuuba, Hiina, Pakistan jne). Seetõttu on oluline, et majutuskeskuses on loodud igapäevaelu korraldust puudutavad ühised reeglid, millest lähtutakse ja mis läbi on tagatud iga majutuskeskuses viibiva inimese baasvajadused, inimväärikus ja turvalisus, võttes arvesse EL-i suuniseid ja muid rahvusvahelisi standardeid.

SKA määratud majutuskohades viibivatele taotlejatele ja kaitse saajatele tagatakse täiendavad iseseisvat toimetulekut toetavad teenused ja tugi esmasel saabumisel Eestisse. Lähtuvalt VRKS §-dest 32 ja 62 on SKA vastutusel rahvusvahelise kaitse taotlejatele, sealhulgas ajutise kaitse taotlejatele majutuskeskuses või SKA määratud majutuskohas vastuvõtu korraldamine.

Eelnõuga muudetakse määrust nr 37, täpsustades taotlejate ja kaitse saajate õigusi majutuskeskuses viibides.

Määrus kehtestatakse VRKS § 32 lõike 8 alusel, lähtudes sama paragrahvi lõikes 9 sätestatud majutuskeskuse sisekorraeeskirja miinimumnõuetest.

Määruse eelnõuga plaanitavad muudatused aitavad kaasa siseturvalisuse arengukava 2020–2030 alaeesmärgi 4.4 „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ saavutamisele ning eelnõu toetab ka heaolu arengukava 2023–2030 alaeesmärgi 4 – Eesti sotsiaalhoolekande korraldus toetab inimeste heaolu ja sotsiaalse turvatunde kasvu elluviimist. Eri ühiskonnagruppide ühiskonna- ja tööelus osalemise võimaluste parandamiseks ja võrdse kohtlemise tagamiseks tõhustatakse põhiõiguste kaitset ning mittediskrimineerimise põhimõtte järgimist.

Määruse eelnõu rakendamisega seotud eeldatav tulu on majutuskeskuse töökorralduse kaasajastamine ning taotlejate ja kaitse saajate igapäevaelu korralduse täpsustamine. Pakutakse sotsiaalset turvatunnet, suunatakse kaasava ühiskonna ja ligipääsetava elukeskkonna loomist ning luuakse võrdsed võimalused haridus-, töö- ja ühiskonnaelus osalemiseks vastavalt iga inimese võimetele.

Eelnõuga tehtavatel muudatusel on suur mõju ennekõike teenuseosutajale, samuti taotlejale ja kaitse saajale seoses kaebuste ja ettepanekute esitamise ja menetlemise korraldusega, mida määrus varem ei sisaldanud. Majutuskeskuse ettepanekute ja kaebuste esitamise ning menetlemise korra kehtestamine tagab reglementeeritud tagasiside kogumise, majutuskeskuse teenuste kvaliteedi parandamise ja majutuskeskuses viibivate taotlejate ja kaitse saajate õigused ja kaitse ning teenusega rahulolu. Määrus kinnistab väljakujunenud praktikat ja igapäevaelu korralduse vajadusi ning toetab sisekorraeeskirja suuremat vastavust EUAA suunistega. Siinkohal on oluline arvestada, et 19. jaanuaril 2022. a jõustus EUAA EL-i liikmesriikide seiremandaat ning liikmesriikide seiramisega alustatakse 2024. aastal. Seetõttu on oluline, et majutuskeskuse töökorraldust puudutav praktika reguleeritakse selgemini, arvestades EUAA suuniseid.

Mõistete muutmine

Määruses nr 37 mõistete muutmise näol on tegemist tehniliste muudatustega, mis ei too kaasa sätete sisu muutumist. Mõistete seadusega kooskõlla viimisega ei kaasne vajadust juba reguleeritud tegevusi ümber korraldada või muuta. Ebasoovitavaid mõjusid ei kaasne.

Sihtrühma täpsustamine

Kavandatav muudatus määruse nr 37 sihtrühma täpsustamisel tagab ennekõike selgemalt mõistetava arusaamise majutuskeskuse kasutajatest. Võrreldes kehtiva määrusega laiendab muudatus sihtrühma, kellele sisekorraeeskiri kohaldub. Kehtiva määruse sihtrühmaks on majutuskeskuses viibivad taotlejad ja kaitse saajad, kelle staatus on majutuskeskuses viibimise ajal muutunud tulenevalt PPA menetlusotsusest.

Edaspidi on täpsustatud, et majutuskeskuse sisekorraeeskiri laieneb ka välismaalastele, kelle puhul on PPA-s rahvusvahelise kaitse menetlus lõpetatud koos eitava otsuse vormistamisega, kuid kellele võib tulenevalt seadusest majutuskeskuse teenust osutada kuni 30 päeva lõpliku otsuse jõustumisest arvates. Arvestades aastatel 2020–2023 majutuskeskuse teenuse saajate arvu (2020. aastal 73, 2021. aastal 66, 2022. aastal 229 ja 2023. aastal 151 unikaalset inimest), ei ole sihtrühma laiendamine suure mõjuga, pigem viiakse määruse sisu VRKS-iga vastavusse.

Muudatustel ei ole mõju majandusele, regionaalarengule, kohaliku omavalitsuse korraldusele, haridusele, kultuurile ja spordile, keskkonnale, siseturvalisusele ega riigikaitsele ja välissuhetele.

Muudatuse mõju riigiasutuste korraldusele

Määruse nr 37 muudatuse otsene mõju avaldub SKA-le ja ennekõike VRKS § 32 lõikest 3 tulenevalt halduskoostöö seaduses sätestatud korras sõlmitud halduslepingu alusel juriidilisele isikule, kes täidab majutuskeskuse ülesandeid, mille tagamine on SKA ülesanne. Määruse eelnõu mõju asutuse igapäevasele töökorraldusele on oluline, sest see loob selgema arusaama täidetavatest ülesannetest.

Sotsiaalne mõju

Suurimaks mõjuvaldkonnaks on mõju elukeskkonnale ja inimeste heaolule ning sellega seonduvalt sotsiaalne mõju. Muudatuste mõju ulatus ja mõju avaldumise sagedus on suur, sest nii taotlejad kui ka kaitse saajad viibivad majutuskeskuses ühel ajal. Majutuskeskuses viibimise aeg sõltub taotlejate puhul rahvusvahelise kaitse menetluse kestusest ja kaitse saajate puhul alalise elukoha leidmisele kuluvast ajast. Kuigi VRKS-ist tulenevalt on majutuskeskusest lahkumise tähtaeg kaitse saajatele kuni neli kuud, on neist mitteolenevatel põhjustel (nt probleemid elukoha leidmisel, sh eluruumide suurus perekonna suuruse vaates, omanike valmisolek üürida kaitse saanutele jne) majutuskeskuses viibimise aeg sageli pikem. Majutuskeskuses viibitakse ööpäev läbi, kokkupuuted teiste majutuskeskuses viibijatega on tihedad, mistõttu on ühiselu reeglite korrastamisel ja laiendamisel oluline mõju mõlemale sihtrühmale. Ebasoovitavate mõjudega kaasnev risk on vähene või olematu. Muudatuste mõju ulatus on pigem positiivne, kuna kaitse saajatele tagatakse majutuskeskuses kohanemist soodustav elukeskkond, millega kaasneb esmase kohanemise toetamine ja võimalikult kiire edasise iseseisva toimetuleku tagamine uues elukeskkonnas ja igapäevaelu korralduses. Tulenevalt eelnevast saab muudatuste mõju sihtrühmale hinnata keskmiseks.

Suitsetamise piirangu kehtestamine

Võrreldes kehtiva määrusega lisandub eelnõuga majutuskeskuse ruumides ja selle territooriumil suitsetamise keelu täpsustamine ka e-sigareti kasutamisele. Suitsetamine on lubatud majutuskeskuses viibijatele üksnes selleks majutuskeskuse poolt ette nähtud ja märgistatud kohas. Sihtrühma majutamiseks tagavad kaks majutuskeskust kokku kuni 100 kohta (<https://www.hoolekandeteenused.ee/majutuskeskus/>) taotlejatele ja kaitse saajatele. Majutuskeskuse sisekorraeeskirja kavandatav täpsustus puudutab hinnanguliselt väheseid majutuskeskuses viibijaid.

Ebasoovitavate mõjudega kaasnev risk on vähene, sest suitsetamine ei ole iseenesest keelatud, vaid võimaldatud selleks ette nähtud kohas. Tulenevalt eelnevast saab muudatuse mõju sihtrühma tervisele hinnata keskmiseks.

Mõju inimeste õigustele (isiku õiguste ja vabaduse tagamine)

Määruse eelnõuga luuakse majutuskeskuses viibiva isiku puhul paremad alused tema teadlikkuse suurendamiseks, milleks tutvustatakse nii kirjalikult kui ka suuliselt isikute majutuskeskusesse saabumisel sisekorraeeskirjas sätestatud õigusi ja kohustusi. Seeläbi püütakse tagada reeglite ühtne järgimine ja eri kultuuriruumidest pärit inimeste arusaam nendest. Sisekorraeeskirja tutvustamine majutuskeskuses on väljakujunenud praktika, kuid tulenevalt selle olulisusest, sealhulgas oludes, kus võidakse kasutusele võtta täiendavaid majutuskohi, on oluline, et see on reguleeritud määruse tasandil. Samuti reguleeritakse määruks kaebuste ja ettepanekute esitamise korda, et isik saaks majutuskeskuses viibides vajaduspõhiselt kaitsta oma õigusi või osaleda elukorralduse parandamisel, esitades ettepanekuid. Eespool nimetatud meetmete mõju isikule on suur ja teenuseosutajale keskmine.

Andmekaitsealane mõjuhinnang

Eelnõu andmekaitsealane mõju on seotud eelnõu punktis 2 sätestatud teenuseosutaja kohustusega avada taotleja ja kaitse saaja majutuskeskusesse vastuvõtmisel tema isiklik toime, kuhu koondatakse isiku majutuskeskusesse vastuvõtmist ja seal viibimist puudutav dokumentatsioon majutuskeskuse teenuse osutamiseks. Toimikusse kogutavad andmed on sätestatud edaspidi määruse nr 37 § 1¹ lõikes 2 (eelnõu punkt 2). Tegemist on andmetega, mis saavad teenuseosutajale teatavaks majutuskeskuse teenuse osutamisel (VRKS § 32 lg 1). Selgitused toimikusse kogutavate andmete vajalikkuse kohta on esitatud eelnõu punkti 2 selgituste juures. Kokkuvõtlikult on tegemist andmetega, mis on vajalikud isikule sobiva ja vajaliku majutuskeskuse teenuse osutamiseks, arvestades selle erinevaid komponente.

Paragrahvi 1¹ lõikes 3 täpsustatakse, et eespool nimetatud toimikutesse koondatavaid andmeid tuleb hoida viisil, millega tagatakse andmete ja dokumentide turvaline säilimine ning isikuandmete kaitse. Sisekorraeeskirja tutvustamisel tuleb teenuseosutajal tutvustada majutuskeskuses viibijatele nende andmetega tehtava andmetöötluse põhimõtteid. Majutuskeskuse teenuse osutaja võib isiku dokumente säilitada ka elektroonsel kujul tema kasutatavas dokumendihaldussüsteemis või muus turvalises infosüsteemis, millele on tagatud vaid selleks volitatud isikute juurdepääs.

Paragrahvi 1¹ lõikes 4 sätestatakse, et isiku toimikut säilitatakse vaid tema majutuskeskuses viibimise ajal. Kui eespool nimetud isik lahkub majutuskeskusest, tuleb toimikus olevad dokumendid mõistliku aja jooksul hävitada vastavalt teenuseosutaja kehtestatud korrale.

Kokkuvõttes võib hinnata muudatuse andmekaitsealast mõju väikseks, kuna andmete kaitseks rakendatavad meetmed on piisavad, et tõenäolisi andmekaitsealaseid ohte maandada.

5. Määruse rakendamise seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse eelnõuga ei kaasne SKA-le majutuskeskuse teenuse korraldamisega seonduvalt täiendavat rahaliste vahendite kulude kasvu, samuti ei kaasne kulusid kohalikele omavalitsustele. Majutuskeskuse teenust rahastatakse SKA eelarvest, milleks on jooksva aasta riigieelarve seadusega planeeritud vajalik rahaline kate.

Eelnõuga reguleeritud teenuse sisu kvaliteedi parandamist on juba planeeritud toetada lisaks Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi meetme 1.2 „Sotsiaalvaldkonnas kolmandate riikide kodanike, sh rahvusvahelise kaitse taotlejate ja kaitse saanute vastuvõtutingimuste tõhustamine“ toetuse andmise tingimuste vahenditest.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Siseministeriumile ning arvamuse avaldamiseks AS-ile Hoolekandeteenused, kes täidab majutuskeskuse ülesannet halduslepingu alusel.